İlham ƏLİYEV: "Cəbrayıl bizimdir!"

Cəbrayıl atanın övladları yurda dönürlər

Bu günlər şanlı Azərbaycan Ordusu ölkəmizin tarixində şərəfli səhifə yazır. Uzun illər düşmən tapdağı altında qalmış yurd yerlərimiz Silahlı Qüvvələrimizin zəfər yürüşünün gedişində azadlığa qovuşur, əsl sahibinə qayıdır. Erməni silahlı birləşmələrinin cəbhə xəttində davamlı olaraq törətdiyi təxribatlara son qoymaq məqsədilə qəhrəman ordumuz ötən ayın 27-də bütün cəbhə boyu əks-hücum əməliyyatına start verib, işğal altında olan yaşayış məntəqələrini bir-birinin ardınca düşməndən təmizləməyə başladı.

Cəbhənin bütün istiqamətlərində olduğu kimi, Füzuli-Cəbrayıl istiqamətində də şiddətli döyüşlər davam edir. Ard-arda qələbə xəbərləri gəlir. Erməni silahlı birləşmələri Azərbaycan əsgərindən sarsıdıcı zərbələr alaraq canlı qüvvə və hərbi texnika sarıdan ağır itkilər verib geri çəkilir. Düşmən artıq onlarca yaşayış məntəqəsindən çıxmaq məcburiyyətində qalmış, azad nəfəs alan obalarda ay-ulduzlu bayrağımız yenidən dalğalanmağa başlamışdır. Sevindirici haldır ki, qoşunlarımız irəliləyərək böyük strateji əhəmiyyət kəsb edən iri yaşayış məntəqələrini, ilk növbədə şəhərləri düşməndən təmizləyir.

Nəhayət, çoxdan gözlənilən şad xəbər oktyabrın 4-də gəldi: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev Aşağı Qarabağda rayon mərkəzlərindən birinin - Cəbrayıl şəhərinin və rayonun bir neçə kəndinin düşmən tapdağından qurtulduğunu elan etdi. Xalqımızın, xüsusilə cəbrayıllıların sevinci hədsizdir. Hamı bir-birini təbrik edir, gözaydınlığı verir, Cəbrayıl torpağına qədəm basmaq üçün günləri yox, saatları sayır...

Çinar həsrəti 27 ildən sonra bitdi

Cəbrayılın qurtuluş gününü görmək üçün nə az-nə çox - düz 27 il gözləmək lazım gəldi. Bir igidin ömrüdür. Ötən illər ərzində yurd-yuvalarından didərgin düşmüş rayon sakinlərinin gözlərində yalnız bir sual oxunurdu: Cəbrayıla nə vaxt qayıdacağıq, Xan çinarı bir daha görə biləcəyikmi, onun dibindən axan məlhəm kimi kəhriz suyundan yenə də içəcəyikmi?

Yaşı 850 ildən çox olan Xan çinar Cəbrayılın rəmzi idi. Şəhərin mərkəzində ucalan bu təbiət abidəsi neçə-neçə şeirlərin, mahnıların mövzusu olmuşdu. Çinar kəhrizinin suyunu bundan sonra vəhşiləşmiş yadellilər yox, onun əsl sahibləri içəcəklər. Əldə olan məlumata görə, erməni faşistləri Cəbrayılın təbiətinə, o cümlədən Xan çinara divan tutmuşlar. Neyləmək olar, erməni kimi abrı-həyası, elementar adamlığı olmayan düşməndən nə gözləyəcəkdik?! Bu torpaq hələ çox Xan çinarlar bitirəcək - təki torpağın həqiqi yiyəsi gəlib çıxsın!

Beləcə həsrət dolu uzun zamandan sonra qədim yurdlarımızdan birinin övladları ev-eşiklərinə dönürlər. Bu torpaqda erməni işğalçılarının izi-tozu qalmayacaq. Bu ərazinin adını daşıyan Cəbrayıl atanın ruhu şad olacaq.

Yeri gəlmişkən, rayonun adı və tarixi bilavasitə Azərbaycan türkləri ilə bağlıdır. Tarixi məlumata görə, Cəbrayıl rayonunun adı rayonun mərkəzi olan Cəbrayıl kəndinin adından götürülmüşdür. Bu kəndin əsasını qoymuş Cəbrayıl ata VIII əsrdə yaşamışdır. Ziyarat dağından Araz çayına qədər ərazilər Cəbrayıl ataya və onun övladlarına məxsus idi. Atanın övladları burada əsrlər boyu yaşayıb kənd və qəsəbələr salmış, əsasən əkin-biçin və heyvandarlıqla məşğul olmuşlar. Toplanmış etnoqrafik məlumatlar sübut edir ki, Cəbrayıl atanın Mirzəcan, Yarəhməd, Şahvələd, Qurban, Hasan, Bünyad, Maşan, Xubyar və Xələf adlı oğlanları olmuş və onların adları ilə kəndlər salınmışdır. Rayonun indiki Mirzəcanlı, Yarəhmədli, Şahvələdli, Hasanlı, Maşanlı, Xələfli, Xubyarlı, Qurbantəpə və s. kəndləri Cəbrayıl atanın oğullarının adları ilə adlandırılmışdır.

Cəbrayıl şəhərinin şimalında "Cəbrayıl ata" adı ilə məşhur olan məqbərə işğala qədər dururdu. Məqbərənin uzunluğu 4,5 metr, eni 2,4 metr, hündürlüyü 1,8 metrdir. Burada məzar və qədim yaşayış yerlərinin izləri də qalırdı.

Cəbrayıl rayonu təkcə Xan çinarla tanınmırdı. Rayonun ərazisində yaşı 400-500 olan 14 iridiametrli çinar ağacı, 104 kəhriz və 99 bulaq vardı. Rayonun başqa bir rəmzi məşhur Xudafərin körpüləridir. Vahid Azərbaycanın rəmzi olan iki körpüdən biri işğaldan əvvəl işlək idi və qonşu İranla ticarətdə mühüm rol oynayırdı.

Cəbrayıl həm də Aşıq Qurbaninin yurdudur. Ulu ozanın vaxtilə Diridağda vəsf etdiyi bənövşənin boynu bundan sonra bəlkə də əyri deyil, düz olacaq: bənövşə bir daha yağı baxışına tuş gəlməyəcək!

Ən əsası odur ki, cəbrayıllılar bundan sonra rayonun işğalı gününü ağrı-acı içində qeyd etməyəcəklər. Onlar başqa bir tarixi - 4 oktyabr 2020-ci ili, zəfər gününü bayram edəcəklər! O gün Cəbrayılda sevincin, fərəhin hədd-hüdudu olmayacaq.

İşğal Cəbrayıla baha başa gəlib

Birinci Qarabağ müharibəsinin gedişində Cəbrayıl əhalisi uzun müddət erməni işğalçılarına qarşı rəşadətlə vuruşmuşdur. İşğala qədər rayonun ərazisi tam mühafizə olunmuş, üstəlik, qonşu Xocavənd rayonunun erməni işğalında olan bir sıra kəndləri polis işçilərinin və yerli əhalinin iştirakı ilə Silahlı Qüvvələr tərəfindən azad olunmuşdu. Ümumilikdə, Xocavənd rayonunun Cəbrayıl rayonu ilə qonşu olan 15 kəndi düşməndən təmizlənmiş, onların bəzilərinə Ermənistan ərazisindən deportasiya edilmiş soydaşlarımız yerləşdirilmişdilər.

Amma məlum olduğu kimi, Gəncə qiyamı nəticəsində Azərbaycan Ordusunun döyüş qabiliyyəti sarsılmış, bunun nəticəsində Ağdam rayonu işğal olunmuş, Cəbrayıl və Füzuli rayonlarının işğalı üçün zəmin yaranmışdı. 1993-cü ilin avqust ayı ərzində Cəbrayıl rayonunun ərazisində fövqəladə vəziyyət elan edilmiş, erməni təcavüzkarları 1992-ci ilin yayında işğaldan azad edilmiş Xocavənd rayonunun kəndlərini yenidən zəbt edərək Cəbrayıl şəhərinə yaxınlaşmışdı. Avqust ayı ərzində Cəbrayıl şəhəri güclü atəşə tutulmuş, düşmənin atdığı "Qrad" mərmiləri şəhərin bir çox yerlərinə zərər vurmuş, əhali arasında ölənlər olmuşdur.

Avqustun 18-də erməni işğalçıları şəhəri mühasirəyə almışdılar. Özünümüdafiə qüvvələrinin şiddətli müqavimətinə baxmayaraq, Cəbrayıl şəhəri avqustun 23-də işğal olunmuşdu.

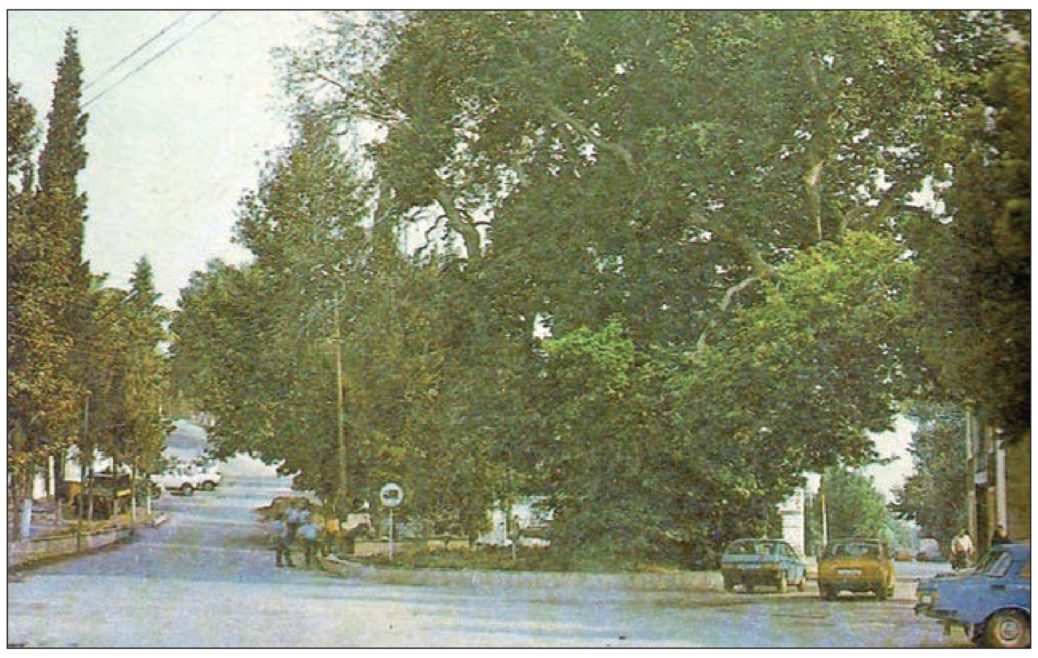

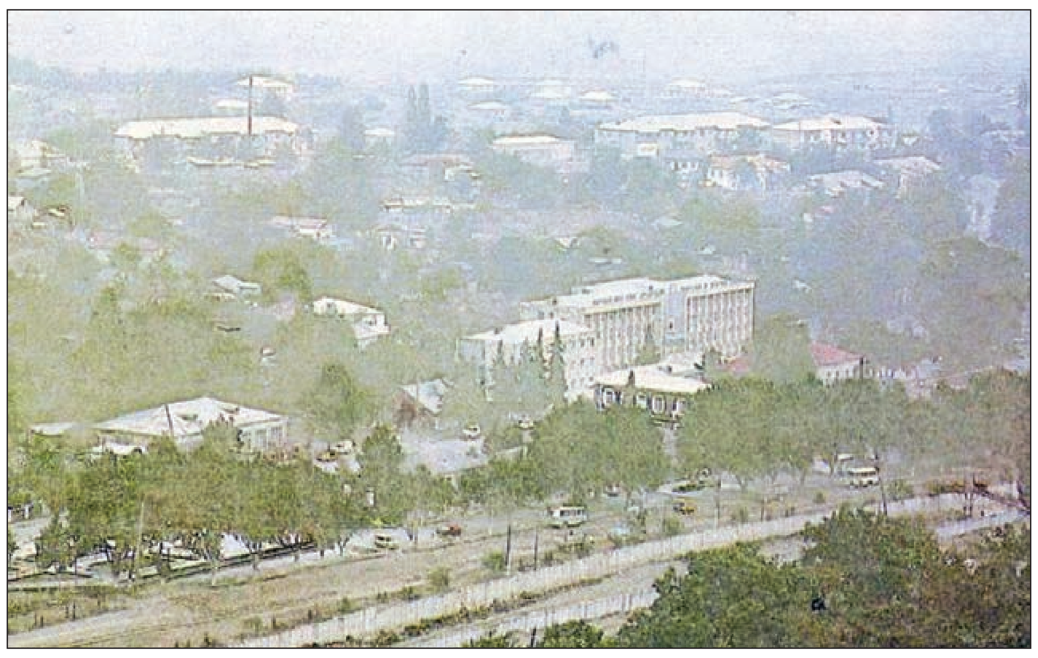

Cəbrayılın işğalı əhaliyə baha başa gəlmişdir. Düşmən rayonun 1 şəhərini, 4 qəsəbəsini və 92 kəndini talan edərək yandırmış, 132-dən çox yerli əhəmiyyətli tarixi, maddi-mədəni və dini abidəsini dağıtmışdır. Bununla bərabər, ərazidəki 13147 fərdi yaşayış evi, 886 ictimai bina, 8 sənaye, 44 kənd təsərrüfatı, 149 mədəniyyət, 91 təhsil, 1 məktəbdənkənar müəssisə, 3 uşaq musiqi məktəbi, 1 texniki peşə məktəbi, 77 səhiyyə, 96 məişət xidməti obyekti, 65 rabitə, 56 körpü, 28 su anbarı, 32 nasos stansiyası, 65 kilometr qaz kəməri, 11 tikinti müəssisəsi düşmənin əlinə keçmişdi. Əhalinin şəxsi təsərrüfatlarında olmuş 26 min başdan çox iribuynuzlu, 53224 başdan çox xırdabuynuzlu heyvan qarət edilmişdir.

1988-ci ildən 1990-cı ilədək erməni qəsbkarlarına qarşı mərdliklə döyüşən Cəbrayıl sakinlərinin 400-ə yaxını şəhid olmuşdur. Onların 13-ü yetkinlik yaşına çatmayanlar idi. Döyüşlər zamanı 8 uşaq müharibədə hər iki valideynini, 207 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Torpaqların müdafiəsində qəhrəmanlıq göstərmiş rayon sakinlərindən 6 nəfər Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. İşğal nəticəsində rayonun 52604 (hazırda 80032) sakini ata-baba yurdlarından didərgin düşərək məcburi köçkün kimi ölkənin 54 şəhər və rayonunda müvəqqəti məskunlaşmışdır.

Böyük qayıdış Cocuq Mərcanlıdan başladı

Silahlı Qüvvələrimiz 1994-cü il Horadiz əməliyyatının gedişində Cəbrayıl rayonunu erməni qəsbkarlarının caynağından qurtarmağa cəhd göstərmişdi. Ordumuz rayon mərkəzi və Xudafərin körpüləri istiqamətində irəliləsə də, yalnız Cocuq Mərcanlı kəndini azad etmək mümkün olmuşdu. Kəndin ətrafında strateji yüksəkliklər, xüsusilə Lələtəpə düşmənin əlində olduğundn əhalini geri qaytarmaq mümkün deyildi. Yalnız ordumuz 2016-cı ilin aprelində dördgünlük müharibə zamanı Lələtəpə yüksəkliyini ələ keçirdikdən sonra Cocuq Mərcanlı sakinlərini təhlükəsiz şəraitdə kəndə qaytarmaq üçün imkan yarandı.

Prezident İlham Əliyevin 24 yanvar 2017-ci il tarixli sərəncamına əsasən, işğaldan azad olunmuş Cocuq Mərcanlı kəndində birinci mərhələdə 50 ev, 96 şagird yerlik məktəb, məscid, 35/10 kilovoltluq elektrik yarımstansiyası, hidrometereoloji stansiya, "Azəravtoyol" ASC-nin xüsusi təyinatlı yol istismar müəssisəsi və digər infrastrukturlar tikilərək istifadəyə verilmiş, kəndə 9 kilometrlik asfalt örtüklü yol çəkilmişdir. Həmin il iyunun 14-də dövlət başçısı kəndin bərpadan sonra açılışında iştirak etmişdir.

Bundan sonra Prezident İlham Əliyevin "Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində bərpa işlərinin davam etdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" 15 iyun 2017-ci il tarixli sərəncamına əsasən, Cocuq Mərcanlıda 100 fərdi yaşayış evi, uşaq bağçası, həkim məntəqəsi, klub-icma mərkəzi, poçt, inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliyin binası və digər zəruri sosial infrastruktur obyektlərinin tikintisi tamamilə başa çatdırılmışdır. 2018-ci il mayın 30-dan etibarən sakinlərin kəndə köçürülməsi başlamışdır. Dövlət başçısının "Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təmin edilməsi tədbirləri haqqında" 13 sentyabr 2017-ci il tarixli sərəncamına əsasən, su çəkilişi layihəsi üzrə əsas işlər tamamilə başa çatdırılmışdır.

Beləliklə, Cocuq Mərcanlının bərpası və məskunlaşdırılması Cəbrayıl rayonuna böyük qayıdışın başlanğıcı oldu. Ardınca rayon ərazisində infrasrukturun, yaşayış məntəqələrinin bərpası istiqamətində genişmiqyaslı işlər görüləcək.

Cəbrayılı gözəl günlər gözləyir

Yenicə işğaldan qurtulmuş Cəbrayıl şəhərinin və rayonun kəndlərinin tarixində yeni dövr başlayır. Qarşıda erməni vandallarının darmadağın etdiyi yurd yerlərini bərpa etmək kimi məsul vəzifə durur. İstər mərkəzi və yerli hakimiyyət orqanları, istərsə də yerli əhali bu işin məsuliyyətini yaxşı dərk edir. İkinci Qarabağ müharibəsi davam edir, düşməni işğal olunmuş torpaqlardan tamamilə vurub çıxarmaq üçün hələ xeyli vaxt lazımdır. Ona görə də bir qədər gözləmək lazımdır ki, Azərbaycan əsgəri müqəddəs missiyasını başa çatdırsın.

Məlum məsələdir ki, əvvəlcə torpaqlarımız düşməndən tamamilə azad edilməli, ərazi minalardan təmizlənməli, sonra isə bərpa prosesi başlamalıdır. Dövlət rəhbərliyi işğal altında olan ərazilərimizin gec-tez düşməndən tamamilə təmizlənəcəyini nəzərə alaraq böyük qayıdış planını çoxdan hazırlayırdı. Odur ki, hələ tələsməyin yeri yoxdur.

Ən əsası, xalqımız xoş əhvali-ruhiyyədədir. Ordumuzun qələbələrinin ardı-arası kəsilmir. Düşmənin müqaviməti qırılmaq üzrədir. İşğalçılar havadarlarından gözlədikləri dəstəyi ala bilmirlər. Təcavüzkarların zəbt etdikləri torpaqlarımızda cızdıqları mənfur planlar Azərbaycan əsgərinin zərbəsi ilə puça çıxmışdır. Ordumuz yalnız irəli gedir, düşmənə layiq olduğu cəzanı verir.

İndi hamı nikbindir. Hər kəs əmindir ki, Silahlı Qüvvələrimizin həyata keçirdiyi əks-hücum əməliyyatı böyük zəfərlə başa çatacaq, Qarabağın hər guşəsində müqəddəs bayrağımız qaldırılacaq. Cəbrayıl Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamal Həsənov deyir ki, rayonu gözəl günlər gözləyir:

- Ölkə Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin Cəbrayıl şəhərinin və rayonunun bir sıra kəndlərinin azad edilməsi münasibətilə Cəbrayıl əhalisini təbrik etməsi bütün cəbrayıllıların qəlbini qürur hissi ilə doldurmuşdur. Bu, bir daha vaxtilə Ulu Öndər Heydər Əliyevin ictimaiyyət qarşısında çıxışı zamanı dediyi "Vaxt lazımdır, torpaqlarımız işğaldan azad olunacaq, yağı tapdağında qalmayacaq" fikrinin öz yerini aldığını göstərdi. Ümummilli Liderin dahiyanə uzaqgörənliklə söylədiyi fikir bu gün şanlı ordumuzun rəşadəti sayəsində reallığa çevrilir. Silahlı Qüvvələrimiz zəfər yürüşünü davam etdirir. Biz bu döyüşlərdə xalqımızın, ordumuzun və Ali Baş Komandanımızın sarsılmaz birliyi sayəsində qazanılan qələbələrin şahidiyik. İnanırıq ki, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında qoşunlarımızın əks-hücum əməliyyatı işğal altındakı bütün torpaqlarımızın azad olunması ilə nəticələnəcək. Üçrəngli bayrağımız Şuşada, Xankəndidə, Ağdamda, Kəlbəcərdə, Laçında və digər şəhərlərimizdə dalğalanacaq.

Rayon icra hakimiyyətinin başçısı xatırlatdı ki, əslində Cəbrayıla qayıdış üç il əvvəl Cocuq Mərcanlı kəndinin əhalisinin ev-eşiyinə qayıtması ilə başlamışdır:

- O vaxt Cocuq Mərcanlı doğma Cəbraylımızın üzünə, bütövlükdə isə Qarabağımıza açılan şanlı qələbə qapısı oldu. Cocuq Mərcanlıda səslənmiş o zəfər marşı bu gün Cəbrayıl şəhərində çalınır. Cəbrayılda sancılmış üçrəngli bayrağımız düşmən tapdağı altındakı digər rayonlarımızın tezliklə işğaldan azad olunacağından xəbər verir. İnşallah, çox keçməyəcək ki, böyük qələbəni qeyd edəcəyik. Torpaqlarımızın yağı tapdağından qurtulmasının ikinci, həlledici mərhələsi vətəndaşlarımızın əzəli ata-baba torpaqlarına qayıtması olacaq. Ölkə Prezidentinin müvafiq göstərişi əsasında azad olunmuş torpaqlarımıza dönüb orada dinc və mədəni-quruculuq işlərimizi davam etdirəcəyik. Hər bir cəbrayıllı belə bir xoş günün tezliklə gəlməsini gözləyir.

Allahverdi MEHDİYEV,
"Azərbaycan"

Tarixi məlumat

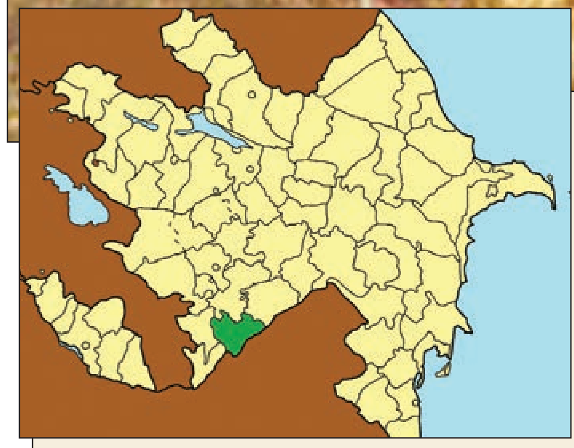

İndiki Cəbrayıl rayonunun tarixi qədimlərə gedib çıxır. Tarixi mənbələrə görə, rayonun ərazisi Midiya (miladdan əvvəl VII-IV əsrlər), Əhəmənilər imperiyasının (miladdan əvvəl IV-III əsrlər), Albaniya (miladdan əvvəl IV -III əsrlər) dövlətlərinin tərkibində olmuşdur. Albaniya dövlətinin mövcudluğu zamanı rayonun ərazisi Pazkank, Əhristan və Dizaq adları ilə həmin dövlətin tərkibində olmuşdur. III-V əsrlərdə Dizaq mahalı Sasanilər tərəfindən işğal edilmişdir. Xalq həyəcanından qorxan Sasanilər, nəhayət, Albaniyaya müstəqillik vermişlər. VII əsrin ortalarında Cəbrayıl rayonunun ərazisi də Əməvilər xilafətinin tərkibinə qatılmışdır. X-XI əsrlərdə (971-1086-cı illər) bu ərazi Şəddadilər, XIII-XIV əsrlərdə Humanilər, XIV əsrdən (1387-ci ildən) Teymurilər, XV əsrdən (1412-ci ildən) Qaraqoyunlu, 1478-ci ildən Ağqoyunlu, 1502-ci ilin əvvəlindən Səfəvilər dövlətlərinin, XVIII əsrin ikinci yarısında və XIX əsrin əvvəllərində Qarabağ xanlığının tərkibində olmuşdur.

XIX əsrin ikinci yarısında və XX əsrin əvvəllərində Cəbrayıl kəndinə "Qraxdın" da deyilirdi. Deyilənlərə görə, bu, 1831-ci ildə rayonun Daşkəsən kəndində "Karantin" idarəsinin yaradılması və həmin idarənin Cəbrayıl kəndinə köçürülməsi ilə bağlıdır. Yerli əhali "Karantin" sözünü "Qraxdın" kimi tələffüz edirmiş. Bəzi mənbələrə görə isə, "Qraxdın" sözü XVIII əsrdə Nadir şahın hakimiyyəti dövründə Azərbaycana köçmüş Cəlair türk qəbiləsinə mənsub olan Qıraqlı-Qıraxlı nəslinin adı ilə əlaqədardır.

1841-ci ildə Cəbrayıl ərazisi mərkəzi Şamaxı şəhəri olan Xəzər vilayətinin, 1846-cı ildə isə Şuşa qəzasının tabeliyinə verilmişdir. Cəbrayıl baramaçılıq, xalçaçılıq ilə məşhur idi. Qəzada beş ipək fabriki olmuşdur. 1873-cü ildə Cəbrayıl və ona qonşu olan ərazilər Şuşa qəzasının tərkibindən çıxarılaraq Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasının tərkibində Cəbrayıl qəzası yaradılmışdır. O vaxt qəzanın ərazisi 6,63 min kvadratkilometr, əhalisi 66360 nəfər olmaqla, indiki Cəbrayıl, Füzuli, Xocavənd, Qubadlı və Zəngilan rayonlarının ərazisini əhatə edirdi. 1905-1918-ci illərdə qəza Qaryagin qəzası adlandırılmışdır.

1930-cu il avqustun 8-də mərkəzi Cəbrayıl kəndi olmaqla, Cəbrayıl rayonu təşkil edilmişdir. Həmin vaxt rayonun indiki hüdudları daxilində sahəsi 1050 kvadratkilometr, əhalisi 24300 nəfər olmuşdur.

Cəbrayıl şəhəri Birinci Qarabağ müharibəsinin gedişində 1993-cü il avqustun 23-də Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdu.